

Měřiči a první pozemkové evidence na území našeho státu

Doc. Ing. Václav Čada, CSc.

cada@kma.zcu.cz

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
Fakulta aplikovaných věd - KMA
oddělení geomatiky

Vznik materiálu byl podpořen z projektu FRVŠ č. 584/2011

Termín **K A T A S T R**

- Katastr je odvozován z latinského slova "**capdastrum**" nebo "**capitastrum**" ve významu seznam daně z hlavy nebo "**capitanic**" daň z hlavy.
- Katastr je používán pro **systematický soupis osob, věcí nebo práv**, který stručně a přehledně shrnuje jejich charakteristické vlastnosti. Nejčastěji se tímto termínem označuje **úřední seznam a zobrazení všech pozemků podrobených dani, včetně údajů o majiteli, poloze, velikosti, bonitě a výnosu**.
- Katastr je užíván též ve významu **plocha obce nebo pozemků k obci náležejících**. Tento význam je častý z doby reforem Josefa II. , kdy byly drobné obce slučovány ve větší celky, nazývané obcemi katastrálními, které se stávaly berními jednotkami, odtud slovo "katastr" přechází do významu „území obce“.

Pozemková evidence na našem území

- První doložitelné záznamy o pozemkové evidenci na našem území pocházejí z doby **knížete Oldřicha** (vládl 1012-1034), který zřídil institut **přísežného knížecího měřiče**.
- Kolem roku 1270 vznikl **Zemský soud**, zprvu jako královská instituce, jejímž prioritním úkolem bylo rozhodovat šlechtické pře. Na zemských soudech se projednávala jednak agenda sporů a trestních věcí urozených, jednak majetkové záležitosti ohledně převodů, směn, zástav, závětí a koupi pozemkového vlastnictví a dalších nemovitostí. Zápisy těchto soudních jednání byly zaznamenávány do zvláštních soudních registrů – úředních knih, kterými byly **zemské desky**.

Desky zemské — Státní ústřední archiv v Praze

Soupisy půdy

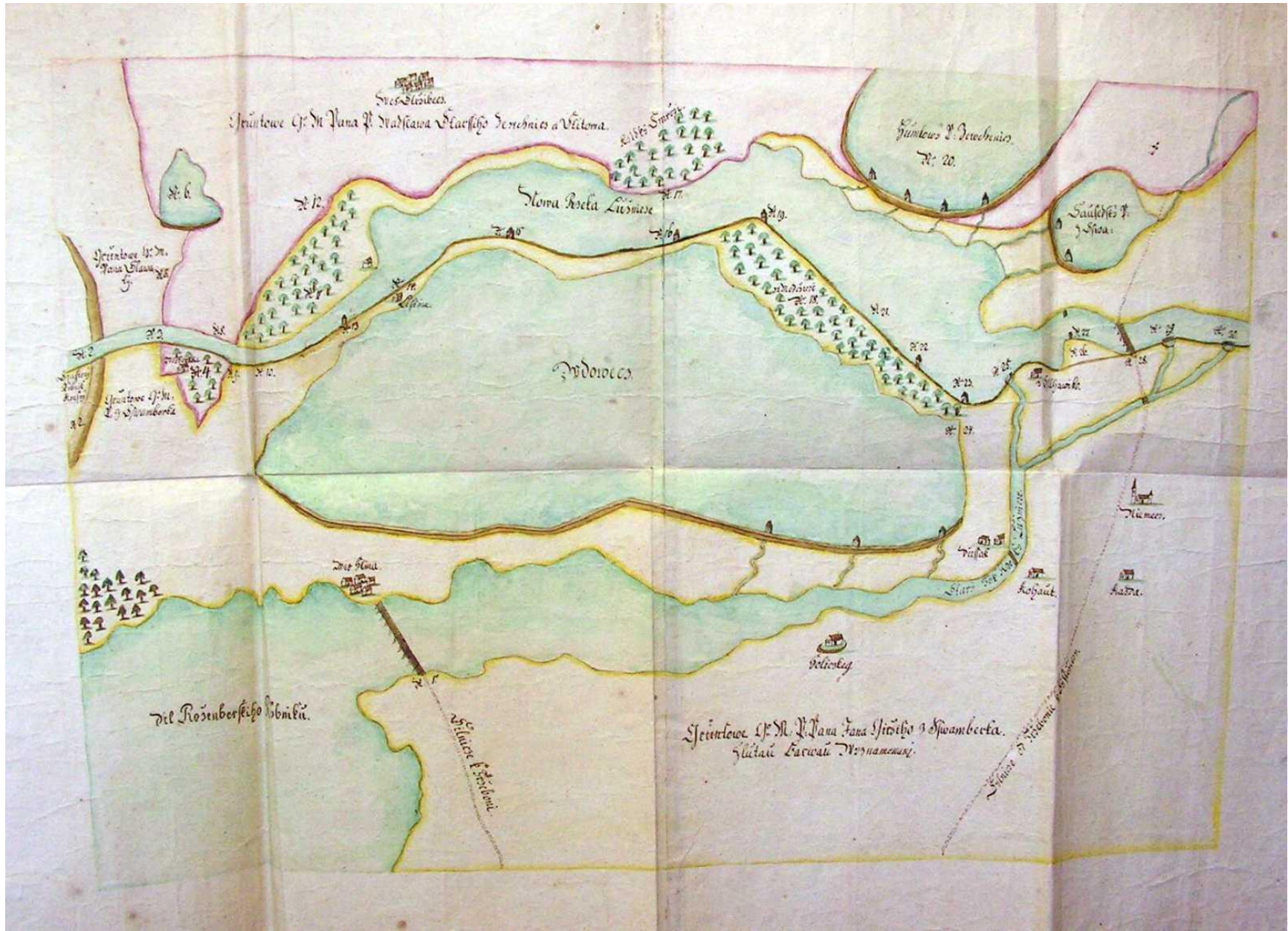
- Roku 1571 a opakovaně v roce 1573 byl proveden pokus o **první český katastr půdy rustikální a dominikální**, z něhož by byla vyměřována skutečná pozemková daň.

Šimon Podolský z Podolí
(1562-
Knížky o měrách zemských 1617

(Šimona Podolského z Podolí J. M. císařské geometra, toho času měřiče zemského v království českém knížka o mírách zemských, a vysvětlení, od kterého času míry a měření zemské v království českém svůj začátek mají. Podle artikule, v sněmu r. 1615 držaném se nacházejícího, sepsaná r. 1617. Nyní na světlo vydaná nákladem Samuele Globiče z Bučina, měřiče zemského, v Praze u Jiřího Černocha r. 1683).

Šimon Podolský - Mapa části povodí Nové řeky a rybníka Vdovec 1613

Soupisy půdy – berní ruly (1655-1783)

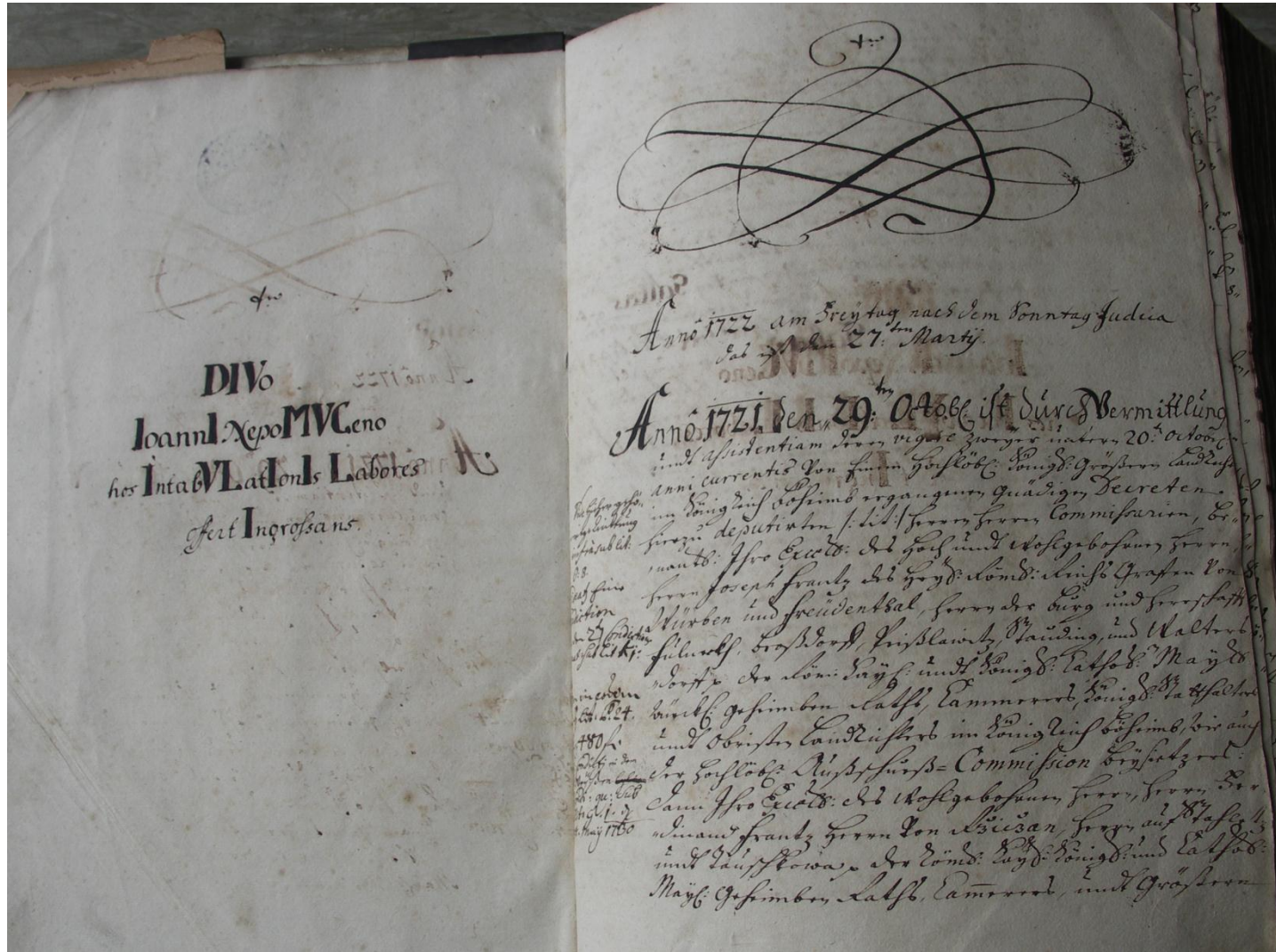
- **Berní rula** (Catastrum rollare) výsledky pozemkových šetření v terénu zapisovány do urbenních registrů – **urbářů**. Společně se zápisem majitelů byly zaznamenávány i povinnosti a práva poddaných.
- Berní rula šetřila pouze poddanskou ornou půdu, a to ještě pouze tu, o které se visitační komise dozvěděly
- soupis půdy proto zahrnoval necelých 18 % celkové výměry Čech. Pozemky zapsané v berní rule zůstaly i v budoucnu nesvobodné a zdanitelné, rula zabraňovala feudálům, aby poddanský majetek v ní zapsaný převáděli do svých rukou, neboť již tehdy existovala zásada, že se ze zdaněného rustikálu nesmí stát nezdaněný dominikál, aby tak státní pokladna nebyla ve svých příjmech krácena.

- Berní rula je tvořena řadou svazků, organizovaných po tehdejších správních krajích včetně Kladska, avšak bez Chebska, které tehdy tvořilo zvláštní správní jednotu. Daňovým účelům sloužila **první berní rula** v letech 1655 až 1683.
- Daňové reformy provedené nejvyšším kancléřem Františkem Oldřichem hrabětem Kinským v letech 1683 a 1684 upravily základní berní jednotky (osedlosti) zavedením maximální výměry 90 korců polí, čímž se zvýšil počet berních jednotek a dále se zohledňovala i jejich výnosnost. Takto upravený rustikální katastr, nazývaný **druhá berní rula**, platil od roku 1684 do roku 1748.
- Pro zvýšení daňové výnosnosti byla činěna opatření směřující ke zdanění panské (dominikální) půdy. Soupisy této půdy byly získány již v roce 1713 ovšem pouze na základě přiznání (fasse) panského majetku, královských a svobodných měst a duchovenstva podle dvorů. Takto byl založen **katastr dominikální**.

- Soutisy rustikální půdy byly prováděny podle vesnic a nazývány **katastrem rustikálním**. Byla evidována výměra, jakost a kultura pozemků (zahrady a role, úhory, pastviny a pozemky zarostlé křovím, vinice, louky, lesy, rybníky), pro jejichž lokalizaci byl používán pouze složitý topografický popis využívající pomístní názvosloví.
- Daňová jednotka osedlosti byla vázána k hrubému výnosu 500 zlatých, do kterého se započítávaly také veškeré další hospodářské aktivity (nájem domů a půdy, výnosy chovů dobytka, formanství, papírny, pily, mlýny, plavba dříví, lnářství a výroba příze, chmelařství a pivovarnictví, řemeslná výroba apod.). Tento elaborát byl dokončen a nabyl platnosti v roce 1748 a je nazýván **třetí berní rula** nebo **první tereziánský katastr**.

- První tereziánský katastr nebyl příliš zdařilým dílem a pod tlakem námitek stavů byla v letech 1751 až 1753 nařízena generální revizitace výnosů a všech pozemků. Výsledek těchto prací byl nazván **čtvrtá berní rula** z roku 1757 – **druhý tereziánský katastr** a obsahoval základ zdanění půdy vrchnostenské
- Společným nedostatkem všech výše uvedených katastrů bylo omezení **pouze na písemné operáty**, což ve svých důsledcích umožňovalo zatajování rozsáhlých pozemků. Stále vyšší požadavky kladené na přesnost a úplnost podkladů pro stanovení daňové politiky státu založené převážně na pozemkové dani zákonitě vedly k rozhodnutí **postavit katastr na nových technických základech**.
- Stanoveny a definovány správní jednotky – obce, řízené státními orgány. Neurčitost berní jednotky - „osedlosti“ vedla k rozhodnutí vytvořit pro odhad výnosnosti novou jednotku, kterou se stal **pozemek**

 geomatika^{FAV}

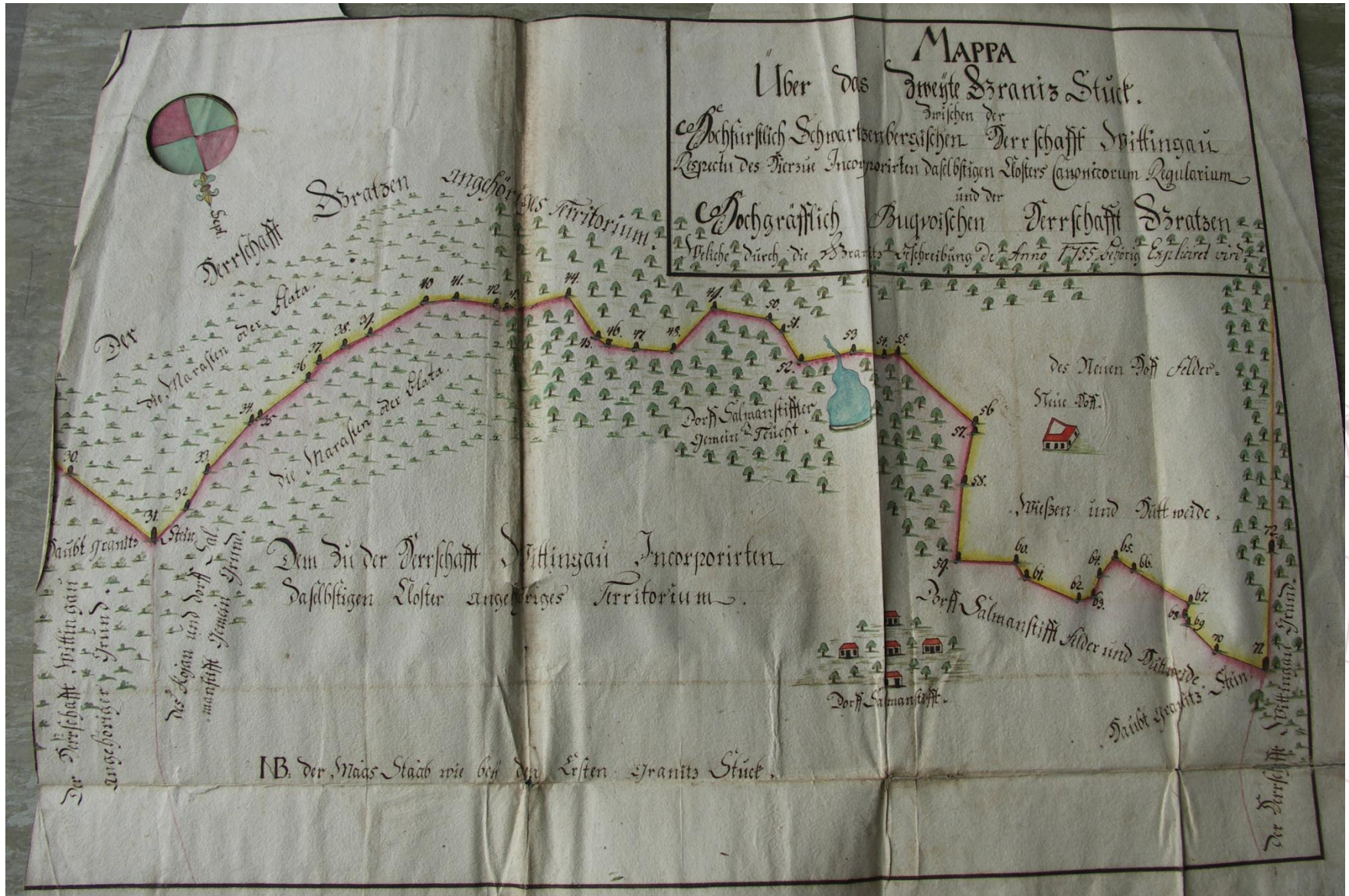

Spor o hranice mezi schwarzenberským panstvím Třeboň a buquoyjským panstvím Nové Hradky 1756

[illegible][illegible]

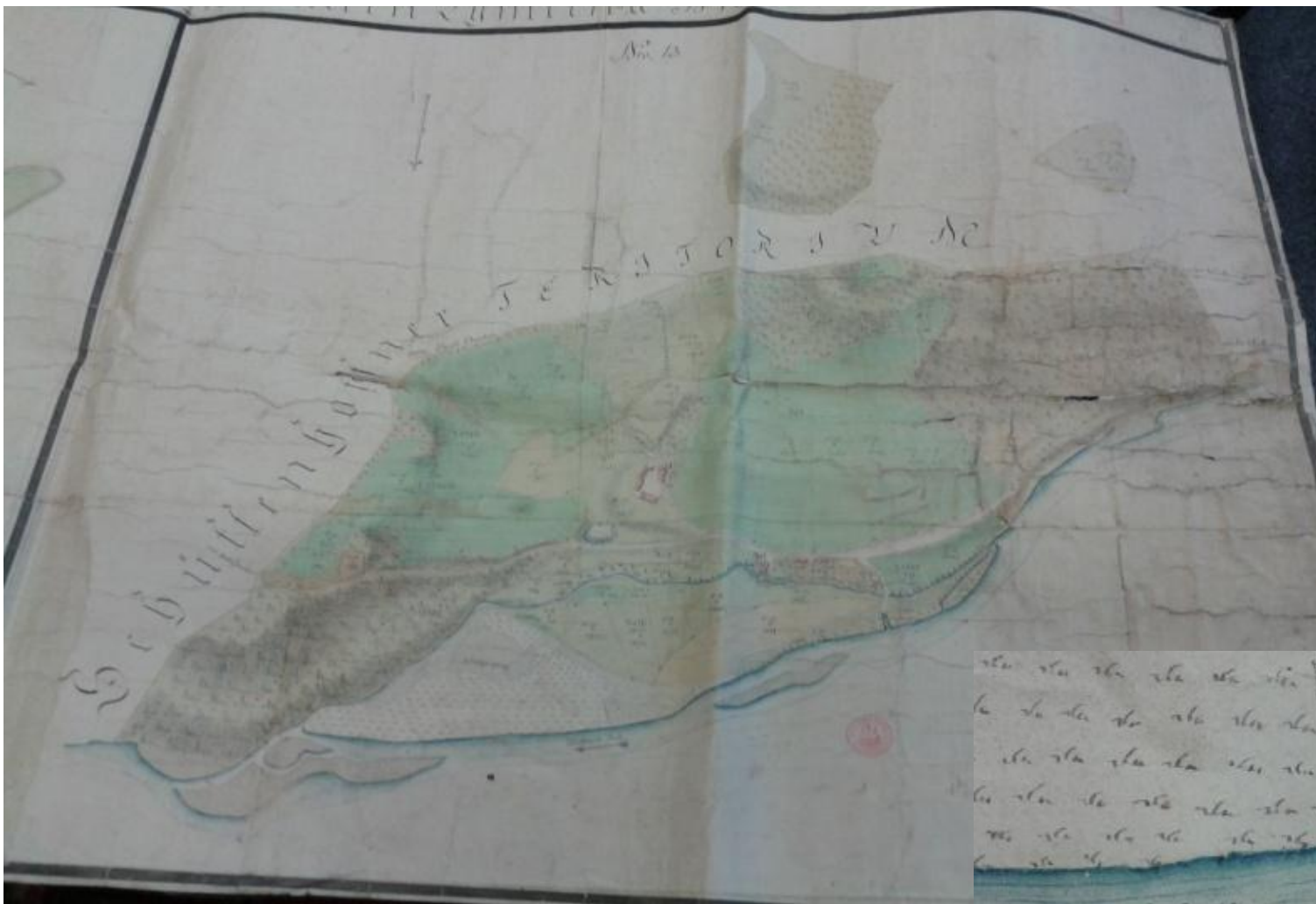

Druhá část hraničního úseku mezi panstvím Třeboň a Nové hrady včetně pozemků kláštera v Českém Krumlově

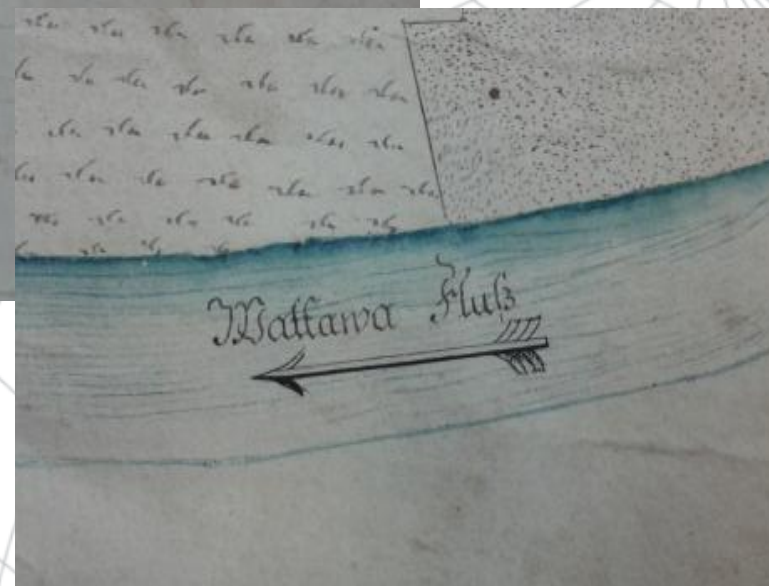

Raabův aboliční systém

- V 17. století v českých zemích vzniká tzv. „české nevolnictví“ jako důsledek vzrůstu vrchnostenských statků. Zvyšuje se povinná míra roboty. Populační růst přinesl další problém, jak zajistit zvýšit produkci zemědělství. Řešení nabídl dvorní rada **Anton Franz von Raab**.
- A. F. Raab v roce 1775 předložil císařovně Marii Terezii návrh **aboličního systému**. Roku 1777 byl systém po provedených zaveden na královská panství i do královských privilegovaných měst.
- Do roku 1786 zaveden do většiny královských měst (105 panství).

detail panství Sušice

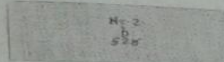
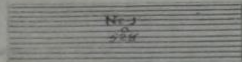
detail řeky Otavy

Erklärung der Mappa.

Alle eigenthümliche Rustikal

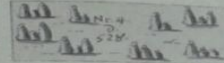
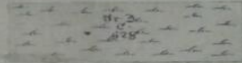
Felder

Wiesen

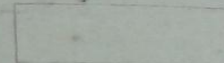
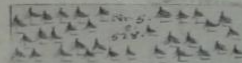

Sutweyden

Gefriepe

Schwarz = wälder.

Dominical Gründe

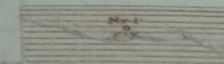
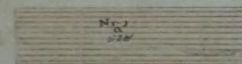
So der Unterthan vor Einführung des neuen Systems genossen.

Erblüche

Unerblüche

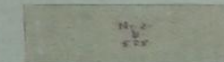
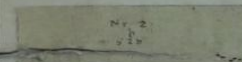
Felder

Felder

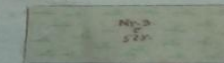
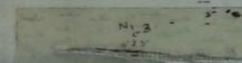
Wiesen

Wiesen

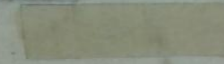
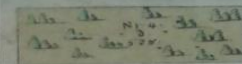

Sutweyden

Sutweyden

Gefriepe

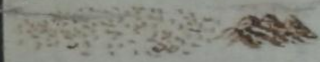
brunnen

bach

Teiche

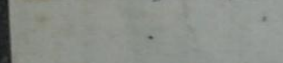
wege

Steinrucken und Felsen

wohnhäuser

Stallungen u. Schuppen

detail mapy

legenda